

Kártérítés Ausztriának II. rész ^[1]

A rövid tanulmány első részében külügyminisztériumi és miniszterelnökségi levéltári iratok alapján az 1923. február 26-án aláírt magyar–osztrák döntőbírósi egyezményhez vezető utat, illetve szakirodalmi források segítségével az osztrák kártérítési bizottság tevékenységét mutattuk be. Az írás második részében az eddig kiaknázatlan magyar, nagyrészt pénzügyminisztériumi dokumentumokból válogatunk.

Alfred Rudolph Zimmerman döntőbírósi elnök^[1] 1922. november 7-én német nyelvű levélben fordult Popovics Sándorhoz, a bíróság éppen hazafelé tartó magyar tagjához. Ebben meglepetten idézte a *Nieuwe Rotterdamsche Courant* holland újság előző napi számának Frankfurtból származó értesülését, mely szerint „a burgenlandi határszabályozásról [sic] szóló megbeszélések megállapodással fejeződtek be”. A rotterdami polgármester csak azzal tudta magyarázni a hírt, hogy „valaki hallgatózott a tárgyalóterem ajtajánál”, és a kiszivárogtatást magára nézve is kellemetlennek nevezte, hiszen azt a közvélemény – mivel a helyi lapban jelent meg – az ő személyéhez fogja kapcsolni.

Zimmerman közölte, hogy cáfolatot fog megjelentetni, és kérte Popovicsot, hogy tájékoztassa a magyar kormányt arról, hogy elnökként Frankfurtban nyomatékosan kerülte a sajtóval való kapcsolatfelvételt. Reményét fejezte ki, hogy „az indiszkréció nem fog hátrányosan hatni a megállapodás esélyeire”, illetve, hogy a két érintett kormány a továbbiakban sem fog engedni „a nyugtalan sajtóorgánumok nyomásának”. Végül – amellet, hogy azonos tartalmú levélben kereste meg Richard Reisch osztrák bírósági tagot is – megerősítette, hogy a tárgyalásokról jó emlékekkel tért haza. Az iratok között mellékletként megtalálható a frankfurti megállapodás szövege, amelyet a döntőbírósi 1922. november 6-i keltezésű jegyzékben tudatott a magyar királyi kormánnyal.^[2] Ezt a tervezetet Ignaz Seipel osztrák szövetségi kancellár 1923. január eleji budapesti látogatásán hagyták jóvá a felek – technikai jellegű módosítás csupán a részletek fizetésének időpontjai tekintetében történt, hiszen az első törlesztés nyilván csak a végleges egyezmény megszületése után lehetett aktuális –, hogy aztán az 1923. február 26-án ugyanott aláírt nyugat-magyarországi döntőbírósi egyezmény másfél hónappal később utat nyisson egy általános döntőbírósi megállapodásnak is.^[3]

Átalányösszeg

A két fél követeléseit a testület különböző csoportokba rendezte. A „C” csoport foglalkozott Ausztriának a magánkárok megtérítésére vonatkozó igényeivel. A jegyzék „elvíleg jogosnak” ismerte el, hogy Magyarország a magánszemélyeknek okozott károkért, amennyiben ezek 1921. november 10., a terület pacifikálása előtt keletkeztek, „kártérítésre kötelezendő”. Ugyanakkor azt kétségesnek tartották, hogy a történetek után több mint egy évvel megállapítható lesz-e egy számszerűen pontos összeg, ugyanis „minden további nélkül feltételezhetőnek” tartották, hogy a

lakosság „*túlzott vádakkal és igényekkel fog fellépni*”. Ezért a bizottság nem látott más kiutat, minthogy a döntésében – „*tekintettel általában a nyugat-magyarországi háztartások és különösen a kárt szenvedett háztartások csekély számára*” – mérsékelt átalányösszeget rögzítsen. Ennek az átalánynak a szétosztását az osztrák kormány szabad belátására bízták.[4]

Az osztrák kormány által benyújtott kereset úgy fogalmazott, hogy mivel Magyarország Velencében alapvetően elismerte Ausztriával szemben „*a Nyugat-Magyarország átadásának elhúzódása következtében keletkezett mindenféle kár megtérítésének kötelezettségét*”,[5] ezért „*már csak annak kiterjedéséről és nagyságáról lehet szó*”. A Kállay Tibor pénzügyminiszter iratai között fennmaradt perirat azt is hangsúlyozta, hogy a magánszemélyek kárai csak egy kis részét képezik az átadás elhúzódása miatt Ausztriának okozott „*egészen hatalmas károknak*”. Az osztrákok 1921. december 31-ével bezárólag fogalmazták meg igényeiket, kiemelve, hogy a bandák tevékenysége egészen 1922 márciusának végéig „*erőteljesen korlátozta Burgenland nyugodt birtokbavételét*”. [6]

Leszámolás

A nyugat-magyarországi felkelők ügyének rendezésével gróf Bethlen István miniszterelnök Ranzenberger Jenő vezérkari testületbeli őrnagyot bízta meg, aki a jogi és politikai természetű kérdésekre való tekintettel csak a felkelők leszerelésével kapcsolatos ügyek kezelését vállalta. Összeségében 2 millió koronás keret állt rendelkezésére, ennek mintegy 85 százalékát fel is használta, és tisztességgel el is számolt minden egyes koronával. A pénzügyminisztérium elnöki rezervált iratai között egyéb, nagyrészt étkezési számlák mellett fennmaradt, a felkelők felsőri I. és németújvári III. hadsereg-parancsnokságán 1921. november elején kiállított, töredékes összegzés szerint mintegy ezer ember kapott fejenként 460 koronát, mely – utólag – a zsoldot, az étkezési pénzt és a leszerelési illetéket tartalmazta.[7]

[2]

Ruszkay (Ranzenberger) Jenő tábornokként 1938-ban.

Forrás: *Nemzeti Ujság*, 1938. február 25. 1.

Az egyéb, gazdasági természetű ügyek rendezésével 1921. november 3-án Boczán Károlyt, a Pénzügyi Központ cégvezetőjét bízták meg, aki időről időre jelentéseket készített az általa azonosított ló-, áru- és benzinrekvirálásokról, villamosáram-fogyasztási ellentételezésekről, egyesületektől és magánszemélyektől felvett kölcsönökről és élelmezési számlák kiegyenlítéséről. Az elszámolás VII. fejezetébe olyan bejelentett kárigényeket sorolt, melyek a felkelők jogszerűen keletkezett tartozásai meghatározás alá nem vonhatók (a tanulmány végén ebből közlünk egy részletet). A hivatalos osztrák közegek kárai mellett ide tartoztak a „*rablás, fosztogatás, emberélet ellen elkövetett cselekmények jellegével bíró kárigény-bejelentések*”.[8] A Pénzügyi Központ elszámoló jelentése ennél sommásabban fogalmaz: „*a VII. fejezet tételei az osztrákok kártérítési igényeire vonatkoznak és azok az osztrák kormánnyal lesznek tárgyalandók*”.[9]

Boczán alapos munkát végzett. 1922. augusztus 1-jei jelentése összesen 36 mellékletet tartalmazott.[10] Ezek közül a 25–36. sorszámig terjedően olyan károkról volt szó, amelyek „*osztrák állampolgárokat (illetve egy esetben osztrák területen lakó német állampolgárt) a nyugat-magyarországi felkelők által értek*”. Mivel a bejelentett kárigények egyharmadáról volt szó, ezeket nem lehetett egykönnyen lesöpörni az asztalról. A magyar fél kezdetben mégis arra az álláspontra helyezkedett az osztrák kormány követeléseivel szemben, hogy az átadással kapcsolatban „*magánosokat ért károkért térítést elvileg nem ad*”. Ezért ezeket a később ismertető bejelentéseket a döntőbíróóság határozatáig „*nem aktuálisnak*” minősítették, amelyek „*csak abban a nem remélt esetben fognak tárgyalást igényelni*”, ha a paritásos testület „*ebben a kérdésben netalán ellenünk döntene*”.[11]

A magyar felfogás nem csupán a pénzügyminisztériumi iratokban, de a Kállay Tibor szakminiszter aláírásával ellátott, 1922. szeptember 30-i keltezésű magyar viszontkeresetben is tetten érhető. Némi jogászkodással azzal érvelt a kérelem, hogy Budapest csupán azon károk megtérítésére vállalt Velencében szerződéses kötelezettséget, amelyek esetében ok-okozati összefüggéssel igazolható, hogy azok az átadás elhúzódása következtében keletkeztek. Kállay szerint a bandák fellépése miatti károk esetében ez nem állja meg a helyét, Nyugat-Magyarország lakossága ugyanis egy azonnali átadás esetében is mozgalmat indított volna. Kártérítésre a magyar fél csupán az úgynevezett B zóna, azaz Sopron és környéke késedelmes átadása miatt, az 1921. augusztus 28. és október 3. közötti időszakra vonatkozóan, az igények benyújtására ésszerű határidő megállapításával mutatkozott késznek.[12]

Magánkárok, közerkölcsök

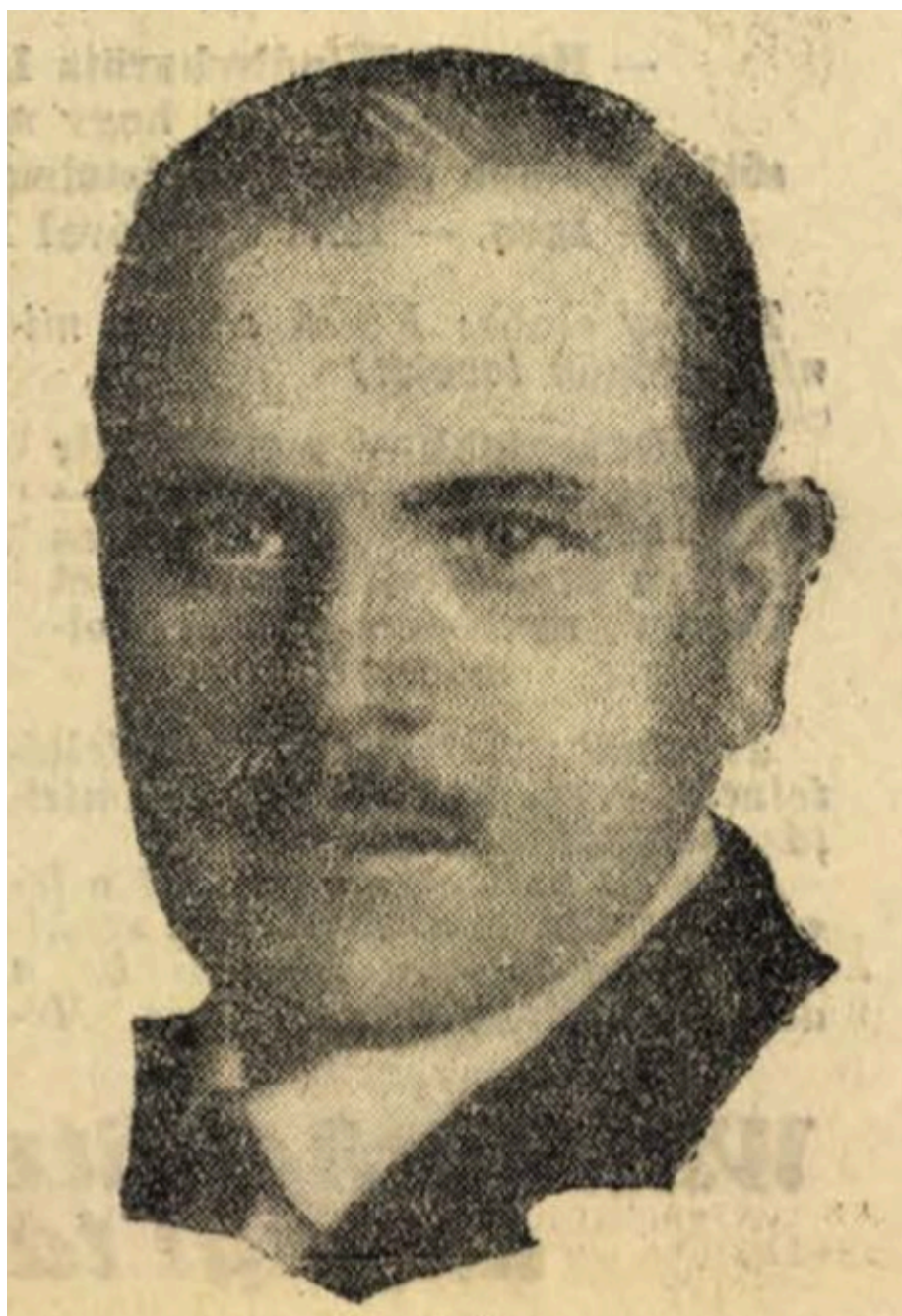
A döntőbíróóság néhány héttel később, a velencei egyezmény szövegével összhangban, elvetette a magyar álláspontot, így a kérdéssel továbbra is foglalkozni kellett, igaz, nem sokáig, mert bizonyos kártérítési igények már korábban elintézését nyertek, másrészt az átalányösszeg meghatározása sok esetben nem tett szükségessé mindenre kiterjedő vizsgálatot. Mivel az osztrák kárigényeket a magyar fél vizsgálta ki, illetve a beadványok is hosszú hivatali utat tettek meg, mire elintézésükre utasítást adtak, könnyen előfordulhatott, hogy a magánbirtokról elrekvirált két lóból csak egy maradt, és azt is csak abban az esetben volt kész az új tulajdonos visszaszolgáltatni, *„amennyiben”* ez *„elkerülhetetlen”*, továbbá a lószerszámok osztrákok által felszámított áráról is kiderült, hogy az háromszorosa volt a valós értéknek. Két nő kifosztásáról pedig úgy számoltak be a felkelők, *„hogy az eset nem így, hanem egészen másképp történt, és hogy ők az osztrák hatóságoknak a választ már annak idején megadták”*.[13]

További adatokat kért be a jelentéstevő egy gyanafalvai (Jennersdorf) házkutatás során eltulajdonított ruházati tárgyairól, a rábakeresztúri (Heiligenkreuz im Lafnitztal) Wollinger-villa *„teljes kirablásáról és tönkretételéről”*, egy mészvölgyi (Kalch) vendéglős és felesége magas váltságdíj lefizetése utáni szabadon bocsátásáról, egy felsőőri (Oberwart) zabrekvirálásról. A lakompaki (Lackenbach) körjegyző házáat annak távollétében felnyitották, és *„a holmik nagyobb részét széthordták”*. Az illetékes százados *„nagyjából emlékezett a történetekre”*, és a kifosztást *„ha nem is valószínűnek, de kizártnak sem tartotta”*. Egy rábaszentmártoni (St. Martin an der Raab) kőművesmester belehalt a súlyos bántalmazásba, de az ügygel kapcsolatban Boczán *„minden kérdezősködése eredménytelen maradt”*.[14] Rakovszky István nemzetgyűlési képviselő 1922 júliusában tett megjegyzése találóan jellemzi az egész nyugat-magyarországi vállalkozás megítélését. A volt nemzetgyűlési elnök szerint ilyen esetekben *„annál kevésbé fognak eljárni”*, mert *„nemzeti közérzés által kedvelt cél keresztülvitelére irányuló”* cselekedetéről van szó.[15]

Autó mint hadizsákmány

A hivatalos közegek kárigényeinek sorában az említett VII. fejezet nevesített egy 1921. augusztus végén zsákmányolt postautót, jelentős mennyiségű készpénzt, üzem- és irodafelszerelési tárgyakat, egy tisztviselő formaruháját, az osztrák hatóságok által kártérítés címén kifizetett összegek megtérítését. Az Ostenburg-különítmény által *„széthordott”* tárgyakat a felkelők hadizsákmánynak tekintették. A Szombathelyen székelő Nyugat-Magyarországi Főkormánybiztosságnak, a soproni Szövetségközi Tábournoki Bizottságnak, a magyar kormány ottani képviselőjének, a bécsi magyar királyi és a budapesti osztrák követségnek, illetve a Külügyminisztériumnak címzett vagy ezen szervek között ide-oda küldözgetett kárigény-bejelentések sorában szó volt egy rendőrtisztviselőtől elrekvirált kerékpárról is.[16]

Bocván egy Daimler márkájú személyszállító autóról is beszámol, amely 1922 januárjában hamis rendszám használata miatt az államrendőrség őrizetébe került. A jelentéstevő szerint az autót – mely ugyancsak Ágfalvánál jutott a nyugat-magyarországi felkelők kezére – korábban Hir György, Prónay Pál zászlóaljának tisztje, a Lajtabánság „pénzügyi előadója”, azaz a nemzetközileg el nem ismert állam meghatalmazott pénzügyminisztere használta. Mint kiderült, az autó azért számított különlegesen értékes hadizsákmánynak, mert Robert Davy osztrák kormánybiztos, Burgenland első tartományfőnöke használta.[17] Legalábbis ez a hír járta. Az osztrák sajtó valóban beszámolt arról, hogy 1921. augusztus 28-án a skót származású Davy három órán át fogva tartották és kivégzéssel fenyegették a Sopronból kivezető úton a felkelők.[18] De csak egy bécsújhelyi kamarai tanácsos autóját, illetve a Daimler cég Hammerschlag nevű igazgatójának járművét foglalták le ugyanazon a napon a soproni laktanyában.[19] Gyaníthatóan ez utóbbi került később Budapestre. Mindenesetre Horvátovics Iván, a Daimler magyarországi képviselőjének cégigazgatója jelentkezett a járműért, mert az elmondása szerint magántulajdonban van.[20] A Mosonyi utcai rendőrlaktanya garázsában, majd helyszűke miatt az udvaron tárolt autót 1923. március közepén, nem sokkal a döntőbírósi egyezmény budapesti aláírása után adták ki Horvátovicsnak.[21]

Hir György.

Forrás: *Az Est*, 1926. május 19. 5.

A korábban említett, ugyancsak magyar kézbe került kincstári postautó, egy 18 üléses Büssing-jármű visszaszolgáltatását az osztrák fél külön kereset tárgyává akarta tenni a döntőbíróság előtt. Egy 1923. január 20-án kelt detektívjelentés szerint az autót Molnár Endre főhadnagy rekvirálta el (az ő csapattestének volt a tagja Hir György is), és „*ügy 1921. évi október közepe táján elpusztult*”, azaz lerobbant, ezért Renner Oszkár szombathelyi cégéhez küldték sürgős javításra.[22] Mint a „*békés kiegyenlítés*” során kiderült, egy, a Rothler és Bajusz szombathelyi cég tulajdonát képező magyar automobil, egy hatüléses Puch-gyártmány, mely 1921 novemberében került osztrák kézbe, megfelelő cserealapot jelentett. A technikai lebonyolításhoz szükséges intézkedések megtételére Boczán Károly, illetve Franz Klee építési tanácsos kapott megbízást. Az átadás-átvételre a soproni rendőrkapitányságon az eredetileg tervezett 1923. június 23. helyett a következő napon került sor, mert az osztrák megbízott a kedvezőtlen időjárás folytán használhatatlanná vált közutak és egy kisebb defekt miatt csak késve érkezett meg.[23]

Bethlen István miniszterelnök félhivatalos iratai között fennmaradt Boczán Károly 1926. május 6-i jelentése, amely azt igazolja, hogy a felkelés gazdasági likvidálása nem teljes körűen történt meg. A korábbi magyar megbízott – aki ekkor már Somogy megye legrégebbi takarékpénztárát vezette (mint nem sokkal később kiderült, a csőd felé), ezért titulusa helyett csak budapesti lakcímét és telefonszámát vezette fel a jelentésére az ügyintéző – hangsúlyozta, hogy ő csak a „*károsodás tényének és a kárösszeg nagyságának megállapításával*” foglalkozott, a felkelők birtokába került javakkal való gazdálkodás megítélése nem volt a feladata. Munkájához a katonasághoz és az államvasutakhoz érkezett és hozzá eljuttatott bejelentések álltak rendelkezésre, ugyanakkor a Pénzügyminisztérium illetékes XIV. osztálya képviselőjében Hauer Gyula miniszteri tanácsos közvetlenül tárgyalt Zimmermannal, aki a felkelők okozta károk címén a magyar féltől összesen 24 millió svájci frankot igényelt. Ezt sikerült „*hosszas alkudozás után*” 3 millióra csökkenteni. Az osztrák kárbejelentés tudomása szerint élőszóval történt, a károk részletezését a magyar tárgyaló szervek sem kívánták.[24]

Boczán szerint kétségtelen, hogy a kártérítési összeg jelentékeny részéről a Lajtabánság anyagi javait, a különféle rekvirálásokból, adományokból, kölcsönökből, adókból, vámokból és illetékekből befolyt összegeit kezelő Hir Györgynek kellett volna számot adni. Feltételezi, hogy a legénység élelmezésére elszámoltatott összegek nagy részét nem a jelzett célra használták fel, és jóval nagyobb adó- és illetékbevételek voltak, mint amennyit a későbbiek során elismertek. Hir és megbízottja, Szendey László közlése alapján a postai bélyegeket a bélyegkereskedelemben ugyancsak magasabb áron hozták forgalomba, a különbözetről szintén nem történt elszámolás. Végül a Pándorfalu (Parndorf) állomáson elrekvirált vasúti rakományok a kiürítés után csak egy része került vissza Magyarországra, a többinek nyoma veszett, illetve kimutathatóan jóval a piaci ár alatt értékesítették, vagy – mint az több vagonnyi élőállat és élelmezési cikk esetében történt – nem számoltak el vele.[25] A minden bizonnyal a Hir elleni, alább röviden bemutatandó eljárás kapcsán a miniszterelnök utasítására készült jelentésből a mellékletek hiányában teljes képet nem kaphatunk, de az a vizsgálat szükségességét messzemenőig alátámasztotta.

Cégvezetőből befektetési csaló

Horvátovics, az Austro-Daimler-MÁG-Puch vezérképviselő és az Országútépítő Rt. igazgatója, aki maga is nagy autóbolond volt, 1932-ben, 53 éves korában, legénylakásában gázmérgezés áldozata lett.[26] Ranzenberger (később Ruszkay) Jenő a húszas években fedett katonai attaséként dolgozott a Balkánon, majd csatlakozott Szálasi Ferenc mozgalmához és a német nemzetbiztonságot látta el bizalmas információkkal. Pályáját a Waffen SS tábormokaként fejezte be, a népbíróság halálra ítélte. Hir György egykori különítményes a Lajtabánság gazdasági ügyeinek intézése után[27] az Egységes Párt programjával nemzetgyűlési képviselő, majd a

fajvédők egyik ismert alakja lett. Vagyonát különböző pénzügyi machinációkkal szerezte, sajtóhírek szerint „*volt időpont, amikor valósággal középpontja volt a kurzus gazdálkodásának*”. [28] 1925-re azonban csődbe ment, egykori hitelezői elfordultak tőle. A budapesti királyi főügyészség „*sikkasztás, csalás és hűtlen kezelés büntettének gyanúja*” miatt kérte a képviselő mentelmi jogának felfüggesztését.[29] Az egykori vasúti hordár lelkileg is összeomlott, egy ízben öngyilkosságot kísérelt meg.[30] Miután házkutatást tartottak nála, és a Szent Rókus kórházban rögtönzött tárgyalóteremben a frankhamisításban játszott szerepéről is kikérdezték, 1926 szeptemberében, 38 éves korában elhunyt.

[3]

Horvátovics Iván a feleségével a velencei Szent Márk téren 1923-ban.

Forrás: *Autó*, 1923. 24. sz. 10.

A nyugat-magyarországi felkelés idején alig harmincéves Boczán később a Pénzintézeti Központ igazgatója, további részvénytársaságok igazgatósági tagja, majd a Somogy Megyei Takarékpénztár vezérigazgatója lett. Innen még csak azért távozott 1927 elején, mert az általa vezetett pénzintézet a túlzott földhiteli vállalkozások miatt „*fizetési zavarokba került*”. Az Iparosok Országos Központi Szövetkezetéből már az útiköltség túlszámlázása miatt bocsátották el. Miután egykori támogatói szakítottak vele és pénzügyi forrásai is elapadtak, az időközben elvált banktisztviselő egy lipótvárosi asszony bizalmába férközött, és tőle mintegy húszezer pengőt vett át, azt ígérve, hogy üzleti tranzakciókkal havonta legalább kétszáz pengő haszonrészesedést garantál neki. Miután kiderült, hogy a pénzt saját céljaira fordította, 1932-ben letartóztatták és „*szépen induló karrierje derékba roppant*”. [31] Egyik alapítója volt a Hitelezők Szövetségének, amelyet – mint törvénytelen eszközökkel élő, „*álsruhába bújtatott*” hitelinformációs irodát –1933-

ban a kereskedelmi miniszter feloszlattott. Boczánt egy év két hónapnyi börtönbüntetésre ítélték.
[32]

Dokumentum

1.

Jelentés

a nyugat-magyarországi felkelők gazdasági természetű ügyeiben a magy. kir.[33] Kormány megbízásából 1921. november 11-től december 20-ig folytatott tárgyalásokról

Budapest, 1921. december 20.

Boczán Károly
a Pénzügyi Központ cégvezetője

...

2. Rablás, fosztogatás, emberélet ellen

elkövetett cselekmények jellegével bíró

kárigény-bejelentések

...

B. Dr. Asboth-Kohl János birtok igazgatósága. E birtokról augusztus 31-én Égan Imre[34] két lovat és különböző lószerszámokat rekvirált. A magyar külügyminisztérium gróf Sigray főkormánybiztostól[35] október 19-én 5919/pol. szám alatt intézkedést és jelentést kért. E tárgyban megállapíthattam, hogy az egyik lovat Felsőőrött – valószínűleg szeptember 8-án – Hir képviselő a tulajdonosnak visszaadta, a lószerszámok egy részével együtt. A másik ló, a sötétbarna, ez idő szerint Budaházy[36] százados hadcsoportjánál, a százados őrizetében van, aki amennyiben elkerülhetetlen – kész azt rendelkezésre bocsátani. A szerszámok egyébként a hozzáértők véleménye szerint a felszámított 95.000 koronával szemben legfeljebb 30.000 koronát értek.

C. Az osztrák kormány soproni képviselete november 16-án közölte a Szövetségi Táborki Bizottsággal, hogy Schnirl József szállodai alkalmazott, sauerbrunni[37] lakos kerékpárját a magyar felkelők néhány napig használatban tartották és mikor visszaadták, a pneumatikok[38] és teljesen új burkolataik használtakkal voltak kicserélve; az 5020 korona kár megtérítését kérik. Guillaume tábornok[39] az ügydarabot megküldötte, e tárgyban azonban csak annyit sikerült

megtudnom, hogy a kerékpár valószínűleg Ostenburg őrnagy[40] emberei használatában lehetett; közelebbit senki sem tudott mondani.

D. Az osztrák kormány soproni képviselete november 16-án közölte a Szövetségi Táborki Bizottsággal,[41] hogy Kahr Ágoston gyanafalvai birtokos házában a felkelők szeptember 29-én házkutatást tartottak és tőle ez alkalommal 20.000 osztrák koronát érő ruházati tárgyakat vittek el; kárának megtérítését kéri. A Guillaume tábornoktól kapott ebben az ügyben (sic) annyit tudtam meg, hogy a házkutatást Jakula főhadnagy[42] emberei tartották, akinek ügyeiről Molnár[43] csoportja tud felvilágosítást adni. E tárgyban közelebbi adatokat még nem kaptam.

E. Az osztrák kormány soproni képviselete november 16-án közölte a Szövetségi Táborki Bizottsággal, hogy a Neustift a/Lafnitz-i[44] erdőben – állítólag a felkelők – Pfeiffer Zsuzsánnát és leányát kifosztották; anyagi káruk mintegy 16.000 koronát tesz ki. A Guillaume tábornok által megküldött ügyszeret birtokában a felkelőkhöz fordultam, aiktól azonban csak annyit tudhattam meg, hogy az eset nem így, hanem egészen másképp történt, és hogy ők az osztrák hatóságoknak a választ már annak idején megadták.

F. Wollinger-villa.[45] Bánffy[46] külügyminiszter úrnak november 4-én a soproni főkormánybizottsághoz intézett távirata szerint a budapesti osztrák követség felszólalt, hogy Rábakeresztúron október 17-én a Wollinger-villát a felkelők teljesen kirabolták és tönkretették. Tekintettel arra, hogy e távirat már a leszerelés idejében, sőt utána érkezett, annak idején Nyugat-Magyarországon e tárgyban sikeres nyomozás már nem volt folytatható. A szóban forgó terület a Molnár-féle hadcsoport rayonjába[47] tartozott, adatokat kértem és ilyeneket kilátásba helyeztek.

G. Gombóc Ferenc mézsvölgyi vendéglős kelet nélküli beadványában jelentette a Szövetségi Táborki Bizottságnak, hogy október 20-án Márkus Oszkár felkelőparancsnok elfogta és csak akkor bocsátotta szabadon, midőn neje az érte követelt 60.000 korona váltságdíjat le nem fizette. November 19-i átiratával a táborki bizottság Guillaume tábornoktól az eljárás megindítását kérte. Információim szerint Márkus főhadnagy a Jakula-csoporthoz tartozott; közelebbi adatokért a Molnár-csoporthoz fordultam.

H. Petanovitsch Anna rábaszentmártoni lakos beadványa és a hozzáfűzött jegyzőkönyv szerint november 3-án, a felkelőknek Nyugat-Magyarországból való kivonulása alkalmával egyes felkelők visszatértek és Rábaszentmártonban rabolni igyekeztek; így megkísérelték a Petanovitsch József kőművesmester házába való behatolást is, és közben Petanovitsch oly súlyos sebet kapott, hogy abba belehalt. Az özvegy 30.000 korona egyszeri kártérítést és évi 12.000 korona özvegyi járadékot igényel. A táborki bizottság a kérvényt jóindulatú elbírálás végett tette át Guillaume tábornokhoz. E tárgyban eddig minden kérdezősködésem eredménytelen maradt.

I. Zámbon Sámuel felsőöri lakos bejelentésére november 11-én a szombathelyi ker. kormánybizottságnál jegyzőkönyv vétetett fel arról, hogy szeptember 28-án a felkelők II. hadserege nevezettől 17 zsákban 860 kg zabot vett el; a zab és a zsákok megtérítése fejében kilónként (sic) 15 és zsákonként 75 koronát számítva 14.175 korona kárának megtérítését kéri. E tárgyban Potyondi[48] szegedi felsőtanyai rendőrtiszthez fordultam felvilágosításért, akihez a nyomok vezetnek; választ mindeddig nem kaptam.

...

L. Ohr József körjegyző és neje erdőcsokonyai[49] lakosok bejelentették a főkormánybizottságnak, hogy lakompaki lakásukat a felkelők október 30. és november 5. között teljesen kirabolták és káruk megtérítését kérik. Ohr Józsefet a nyár folyamán Lakompakon körjegyzőnek választották meg, mire augusztus végén odaköltözött és bútorait és egyéb holmiját – mindaddig, míg végleg Lakompakra jöhet és végleges lakást kaphat – ideiglenesen

szükségletében helyezte el. E lakást a házbéliek minden tiltakozása ellenére a tulajdonos távollétében felnyitották, néhány napig ott tartózkodtak és közben a holmik nagyobb részét széthordták. Budaházy százados, akinek körzetében ez az eset történt, nagyjából emlékszik a dologra, a visszavonulás és a leszerelés idejére esvén azonban, ha nem is valószínűnek, de kizártnak sem tartja, hogy a leszerelő legénység a holmik egy részét tényleg széthordta anélkül, hogy ezt a tisztek észrevették volna. Közelebbit e tárgyban már nemigen lehet megállapítani, egy kifosztott köztisztviselőről lévén azonban szó, felhatalmazást kérek az előző tárgyalásra; kárösszeget ez idő szerint még hozzávetőleges becslés útján sem vagyok képes megállapítani, ehhez a személyes tárgyalás feltétlenül kívánatos lenne.

...

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 256-1922-166 (10. d.). Eredeti, gépelt.

---

[1] A forrásismertetés első részét lásd: FIZIKER RÓBERT: Kártérítés Ausztriának. *ArchívNet*, 2024. 3. sz. – <https://archivnet.hu/karterites-ausztrianak> ^[4] (utolsó letöltés: 2024. december 4.)

[2] A levél lelőhelye: HU-MNL-OL-K 275-IV-3 (5. cs.).

[3] Az 1923. április 10-én aláírt megállapodás megtalálható: HU-MNL-OL-K 70-a-II-1-Ausztria-1923. (385. d.).

[4] A döntőbíróság jegyzéke a magyar királyi kormányhoz. Frankfurt, 1922. november 6. HU-MNL-OL-K 275-IV-3 (5. cs.).

[5] A velencei egyezmény szövege megtalálható: HU-MNL-OL-K 70-a-II Ausztria-1921 (385. d.).

[6] Az osztrák kormány keresete megtalálható: HU-MNL-OL-K 275-IV-3 (5. cs.).

[7] A listát, rajta mások mellett a felkelés történetét megíró Héjjas Jenő, Taby Árpád főhadnagy, későbbi parlamenti képviselő, illetve Endre László, a második világháborús deportálások egyik fő felelőse nevével lásd: HU-MNL-OL-K 256-1921-174 (9. d.).

[8] Jelentés a nyugat-magyarországi felkelők gazdasági természetű ügyeiben a magyar királyi kormány megbízásából 1921. november 11-től december 20-ig folytatott tárgyalásokról. Budapest, 1921. december 20. HU-MNL-OL-K 256-1922-166 (10. d.).

[9] A Pénzügyi Központ jelentése a Boczán Károlynak kifizetett összeg elszámolása tárgyában. HU-MNL-OL-K 256-1921-174 (9. d.).

[10] HU-MNL-OL-K 256-1922-12 (9. d.).

[11] A magyar királyi pénzügyminisztérium I. a osztályának átirata Nyugat-Magyarország kiürítésével kapcsolatos egyes magánkár-bejelentések tárgyában. Budapest, 1922. október 10. HU-MNL-OL K 256-1922-245 (10. d.).

[12] A magyar viszontkereset megtalálható HU-MNL-OL-K 275-IV-3 (5. cs.).

[13] HU-MNL-OL-K 256-1921-174 (9. d.).

[14] Uo.

- [15] Rakovszky a magyar szabadcsapatok 1922. júliusi karácsfai (Hagensdorf im Burgenland) betörése, azaz osztrák területre történt behatolása kapcsán hozzátette, hogy „sokkal kevésbé veszélyes vállalkozások nagy sikereket tudtak elérni és e sikerek élvezetében egészen érdemtelenül ma is sokan tetszelegnek maguknak”. *Reggeli Hirlap*, 1922. július 25. 3.
- [16] HU-MNL-OL-K 256-1921-174 (9. d.).
- [17] HU-MNL OL-K 256-1923-32 (11. d.).
- [18] *Neues Wiener Journal*, 1921. augusztus 30. 3.
- [19] *Reichspost*, 1921. augusztus 29. 2.
- [20] HU-MNL-OL-K 256-1922-16 (10. d.).
- [21] HU-MNL-OL-K 256-1923-141 (11. d.).
- [22] Uo. A tisztánlátás gátolja, hogy a miniszteri osztálytanácsos ugyanazon ügyiratszámmon terjesztette fel a Daimler átadásáról és a Büssing kereséséről szóló jelentéseket.
- [23] A csere teljes dokumentációja – szállítási költségekkel, fuvarlevelekkel, nyilatkozatokkal és a felvett jegyzőkönyvvel – rendelkezésre áll, jelzete HU-MNL-OL-K 256-1923-204 (12. d.).
- [24] Boczán Károly tiszteletteljes jelentése a nyugat-magyarországi felkelésről. Budapest, 1926. május 6. HU-MNL-OL-K 468 B-21-1926 (19. d.).
- [25] Uo.
- [26] *Budapesti Hirlap*, 1932. augusztus 17. 4.
- [27] Az 1921. évi első és az 1922-ben tervezett második nyugat-magyarországi felkelés finanszírozásával kapcsolatban a Hir György ellen tervezett vizsgálatot képviselői mentelmi joga akadályozta meg. Mindkét alkalommal – a vállalkozás anyagi eszközeinek biztosítása és az irredenta eszmék népszerűsítése céljából – bélyegsorozatot is kiadtak, amely a rövid idejű és kis példányszámú forgalomba hozatal miatt igen keresettek lett. Az akcióhoz szükséges hitel megszerzéséről Brandt István tőzsdeügynök gondoskodott. ZSIGA TIBOR: Burgenland, vagy Nyugat-Magyarország – kísérlet a status quo megváltoztatására 1922-ben. *Vasi Szemle*, 1989. 2. sz. 250.
- [28] *Pesti Napló*, 1925. november 20. 8.
- [29] A nemzetgyűlés mentelmi bizottságának 1926. március 22-én kelt jelentését lásd: *Nemzetgyűlési irományok*, 1922. XVII. kötet, 1046. szám. A felfüggesztéshez – mivel képviselő előzetes letartóztatásba helyezésére nem kívántak precedenst teremteni – a nemzetgyűlés csak a kincstári jogügyi igazgatóság polgári perével kapcsolatban járult hozzá. Lásd uo. 1047. szám.
- [30] *Ujság*, 1926. május 19. 1.
- [31] *Esti Kurir*, 1932. szeptember 14. 3.
- [32] *8 Órai Ujság*, 1933. január 25. 3.
- [33] magyar királyi, szokásos rövidítése m. kir.
- [34] Helyesen: Egán Imre felkelőparancsnok, volt békési főispán, osztrák fogságba esett, fogolycserével szabadult.
- [35] Gróf Sigray Antal az 1919 augusztusában Szombathely központtal felállított nyugat-magyarországi főkormánybiztosságot irányította, Sopron, Vas, Moson és Zala vármegyék tartoztak ide.

[36] Budaházy Miklós különítményes, százados, a II. felkelő sereg parancsnoka, vasúti balesetben hunyt el.

[37] Savanyúkút.

[38] a. m. gumiabroncsok.

[39] Guillaume Árpád tábornok, a szombathelyi körlet parancsnoka, a magyar kormány képviselője.

[40] Ostenburg-Moravek Gyula különítményes, Sopron rendőrparancsnoka.

[41] Az olasz Antonio Ferrario tábornok vezette antantbizottság felügyelte a soproni népszavazás lebonyolítását és a terület átadását.

[42] Jakula Béla különítményes főhadnagy.

[43] Molnár Endre hadnagy, a III. felkelő hadsereg parancsnoka.

[44] Lapincsújtelek.

[45] A nagynémet Karl Wollinger lakása.

[46] Gróf losonci Bánffy Miklós.

[47] a. m. körzet.

[48] Potyondi Miklós, a felkelőrendőrség parancsnoka.

[49] Somogy vármegyei község, 1941-ig volt önálló.

Címkék:

[Ausztria](#) ^[5]

[Nyugat-Magyarország](#) ^[6]

[kártérítés](#) ^[7]

Kiadás: 24. évfolyam (2024) 5–6. szám

Forrás webcím:<https://www.archivnet.hu/karterites-ausztrianak-ii-resz>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/karterites-ausztrianak-ii-resz> [2]

<https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/ruszkayj.png> [3]

<https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/horvatovicsi.png> [4] <https://www.archivnet.hu/karterites-ausztrianak> [5]

<https://www.archivnet.hu/cimkek/ausztria> [6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nyugat-magyarorszag> [7]

<https://www.archivnet.hu/cimkek/karterites>